

# NÉMELY ABUSUSOKNAK SUBLATIÓJÁRA VALÓ EDICTUMOK

MEZEY BARNA



Az MTA-ELTE Jogtörténeti  
Kutatócsoport (ELKH) blogja

A SZERZŐ:

PROF. DR. MEZEY BARNA

AZ MTA-ELTE JOGTÖRTÉNETI  
KUTATÓCSOPORT VEZETŐJE

MEZEYB@AJK.ELTE.HU

2023. február 20.

**A Csejte oppidumot, Komarnót, Zsolnafalvát, Cszatzkócot, Leszetét,** Koritnót, Veszelét, Verbó oppidumot, Kosztolány oppidumot, Brezovát, Mievát, Krajnát, Kosztolnát, Vagyócot, Dubovát, Lubikát, Bodfalvát, Alsó-botfalvát (1645-től Beckó mezővárost) magába foglaló csejtei uradalom<sup>1</sup> a Nádasdy család birtokában (III.) Ferenc igazgatása alatt állt 1661-ben.<sup>2</sup> Abban az évben, amikor kibocsátották a csejtei jóságban némely abususkoknak sublatiójára való edictumokat.<sup>3</sup> Egy esztendővel az után, hogy Nádasdy Ferenc a csejtei és beckói uradalmakból elűzte a lutheránus prédikátorokat.<sup>4</sup>

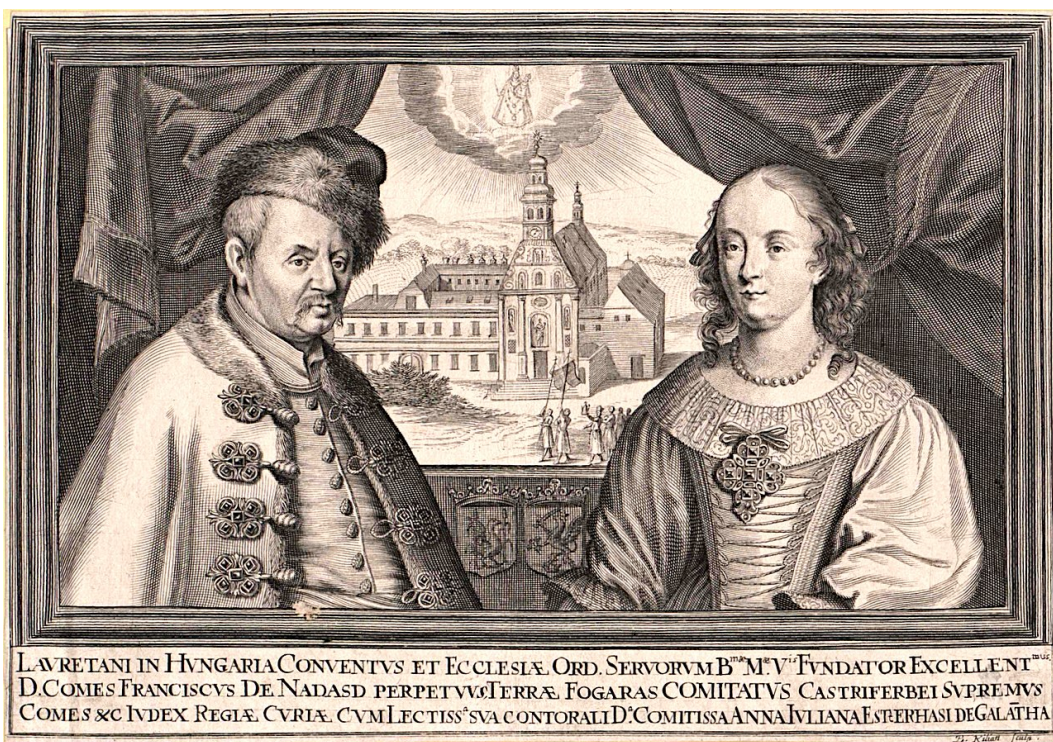
**Aligha véletlen, hogy a szabályzat első rendelkezései a katolikus plébánosok** védelmében és az egyház érdekében rendelték tilalmakat és írtak elő büntetés terhe alatt

megkívánt magatartásokat. Jól jellemzi a felekezeti feszültségeket az uradalomban, hogy a papok szidalmazása vagy gyalázása, netán fizikai bántalmazása, azok „élete után leselekedés” súlyos következményekkel járt, a pénzbüntetéstől a fővételig bezárólag. A megítélés keménységét jelzi a feljelentési kötelezettség elmulasztásának szankcionálása, mely más cselekményeknél nem volt ediktumban előírt obligatio, járjon az bármennyire súlyos következményekkel is. (Aki, ha „csak hall is eféléket vagy másképen eszében vésszen, s be nem mondja”, büntetést érdemel). Illetékes plébánosától senki más paphoz nem mehetett. Sommásan, ki „az igaz catholica hüt ellen böcstelenül szól”, büntetésen maradt. Aligha csodálható, hogy a káromkodás (istenkáromlás) ugyancsak felkerült a tilalmazott cselekedetek

listájára. (Ha valaki helytelen szavakkal élt, mint például az „ördög teremtette”, számíthatott a büntetésre). Isteni tisztelget időtartama alatt nem volt megengedett alkoholos italok kiszolgálása, a tilalmat megszegő kocsmárost büntetés fenyegette.

**Az uradalmi rendtartás jó példája a 17. századi, büntetőjogi** normákkal

operáló igazgatási szabályzatoknak. A „visszaélések eltávolítására” szolgáló rendelkezések azokat a magatartásokat írták körül, melyek a hétköznapi élet velejáróiként az uraság és az uradalmi vezetés szerint összeegyeztethetetlenek a felsőbb hatóság erkölcsi elvárásaival vagy gazdasági érdekeivel. A cselekmények kisebb-nagyobb súlyúak, erkölcsi vétségektől, kihágásoktól a súlyos bűncselekményekig. A Nádasdy Ferenc és Eszterházy Mária aláírásaival kibocsátott rendtartás a bűn súlyát a büntetések nemeinek és fokozatainak lehetőségeit kihasználva határozta meg. A visszaesők, vagyis a tiltott cselekményeket ismételtelen elkövetők egyre súlyosabb szankciókkal számolhattak. Így a szitkozódók büntetése első ízben megszégyenítés, másodsorra tömlőcbüntetés, harmadik rajtakapás után kiseprűztetés volt. Az általános visszatartó erőt feltételező szokásos fordulat sem hiányzott a szabályzatból: „másoknak tanuságokra és példájokra” kellett az ítéletet a hóhérnak végrehajtania.



## A büntetendő cselekmények körvonalazták a mindennapi élet gyakori

konfliktusait, miként a kocsmai verekedéseket, melyekből gyakran „gyilkosságok esnek”, s melynek megakadályozására erősen tilalmazták a fegyveres, botos belépést az ivóba. Este tíz óra után nem volt helye kocsmai tartózkodásnak, akit így találtak, pénzbüntetésre marasztaltak. Ebben az esetben nem a csapost büntették, hanem a vendéget, aki nem távozott. Szemben a mise alatti kiszolgálási tilalommal, melynek elkövetője a vendéglős lehetett. A rendtartás hosszú sorban taglalja a földesúri regálékra vonatkozó előjogok megsértésének jogkövetkezményeit: a kocsmáltatási jog, a halászati és a vadászati jog, a faizás, a makkoltatás tilalmának megszegői bírsággal, elkobzással, vagyonvesztéssel büntették. A rendtartás tekintve a legsúlyosabb bűncselekménynek számított a határhalmok elhányása, határfák kidöntése, melyet minősített halálbüntetéssel szankcionált a birtokhatóság, „másoknak példájokra, mivel maradhatatlanok az határok”.

## A különféle ügyekben eljáró személyek közül a rendtartás megnevezte

a bírót, a drabantot, a hóhért, a letartóztatásokat fogyanatosító hadnagyot, a pénzbüntetéseket „deputáló” és a regáléigénybevételi engedélyeket kiadó tisztartókat, az erdőket gondozó és védelmező hajnikokat. Az egyik ediktum mindezen tisztviselőkre nézve bírság terhe alatt szigorúan tilalmazta a velük szembeni tiszteletlen viselkedést, netán bántalmazást. A „hivatalos személyek”

szidalmazása, verése, sebesítése vagy megölése bírsággal, jobb kéz elvesztésével, felnégyeléssel járt.

## A rendtartásban alkalmazott büntetések szerkezete szép tükrö a korabeli

magyar rendi joggyakorlat szankciórendszerének. Az enyhébb bűnök és az alapesetek következményei az esetek többségében pénzbüntetések (3, 12, 20 és 40 forintban marasztalva az elkövetőt), az elkobzás vagy vagyonvesztés és a megszegyenyítés (kézi kalodába tétel az ünnepi vagy vasárnapi isteni szolgálat alatt). A javíthatatlan szitkozódót kiséprűztették „a hóhárral” a faluból. A legsúlyosabb bűnök halálbüntetéssel (fővesztéssel, fővesztés, felnégyeléssel) jártak (papok megölése, marhaélőföldek feletti veszekedés, határjelek elmozdítása). Indirekt módon utalt a szabályzat a latrok büntetésére a kocsmában letartóztatott fegyveresek kapcsán (kerékben-törés vagy nyársra húzás<sup>5</sup>) direkt formán a hivatalos személy megsértése esetén (felnégyelése). Alkalmoszerűen jelent meg a csonkítás (kézlevágás, ugyancsak a határjelek rongálása nyomán). A szabadságvesztés (börtön) több formája is előfordult a rendtartásban. Így a „helybeli fogság”, melyet például a káromkodókra rendelt szabályzat, rövid időtartamra, „az első innep vagy vasárnapig”, ahol azután a közösség elé kellett állnia az elkövetőnek, kézikalodában megalázkodva. A határozott tartamú börtönbüntetést egy hónap időtartamban alkalmazták, mondván, a visszaeső ennyi ideig „az várban vasat viseljen”.

## Eljárásjogi rendelkezés volt a tilalom ellenére a csap-

székben botal, fegyverrel felszerelkezett tartózkodás esetére szóló előírás. Aki a fegyvertelen italozás parancsát megszegte, azonnal fogságba vethető volt, mint nyilvánvaló letartóztatás addig tartott, amíg a magistrátus nem folytatta le a vizsgálatot. Ennek eredménye lehetett a bűnösség megállapítása és akképeni büntetése, avagy a lator-ság vádja alóli felmentés, mely esetben pénzbírsággal szabadulhatott a delikvens. A törvénykezés szintjeit nagyon határozottan vont meg a hatóság: a magisztratuális ügyek kivételével (úrbéri szolgáltatások megtagadása, úrbéri kártételek, tilalmak megvetése, tumultus<sup>6</sup>) valamennyi eljárást első fokon a falubírák elé utalt. Azokat „első fokon” a falu, város szintjén kellett lefolytatni, s csak azután juthatott az úriszékre az ügy, fellebbezés útján. Ez a rendelkezés jellemzi a fent és a lent jogának földesúri hatóság által is elismert, sőt bizonyos értelemben szorgalmazott szétválasztását. A falu dönthetett arról, hogy a viták eljutnak-e az úri hatóságig, vagy megmaradnak a falu közösségében.

## Nem állítható, hogy Nádasdy gróf és Eszterházy grófnő

ediktumai bármilyen vonatkozásban is teljességre törekedtek volna. Ezzel szemben izgalmas pillanatfelvételek a csejtei uradalom hangulatáról, a mindennapi élet abusúairól, a hatóság felfogásáról és eszköztáráról, alkalmazott fenyítő intézményrendszeréről.

## Hivatkozások:

- 1 Fényes Elek: Magyarország geographiai szótára, melyben minden város, falu és pusztá, betűrendben körülményesen leíratik. Pest, 1851. Nyomattatott Kozma Vazulnál, 206. p.
- 2 Benda Borbála: Egy uradalmi központ egy korabeli éttrend tükrében In: Aetas 23. évfolyam (2008) 4.sz. 26. p.
- 3 Csejthei uradalmi rendtartás 1661-ből. In: Gazdaságtörténelmi Szemle, 1899. 237. p.
- 4 Komáromy András: Adatok Csejthe történetéhez. In: Magyar Történelmi Tár 1899, 724. p. Fülöp László: Adatok a XVII. századi Csejthe történetéből In: Honismeret 41.(2012) 6. sz. 38. p.
- 5 Szlemenics Pál: Fenyítő Törvényszéki Magyar Törvény. Budán, 1836. A Magyar Kir. Egyetem Könyvnyomató Intézetéből, 135. p.
- 6 Kállay István: Úriszéki bíraskodás a XVIII.-XIX. században. Budapest, 1985. Akadémiai Kiadó, 160.skk. p.

## Képek elérhetősége:

1. oldal: Nádasdy von Nádasd und Fogáras, Franz Graf. Forrás: [https://onb.digital/result/BAG\\_7418276](https://onb.digital/result/BAG_7418276) 2023. február 12.